

Międzynarodowy Dzień Osób Starszych 1 października 2008 r.

Stan przestrzegania praw osób starszych w Polsce. Analiza i rekomendacje działań

Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich podczas konferencji prasowej

Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny (art. 32 ust. 2 Konstytucji).

Zakaz dyskryminacji wynika z podstawowej zasady równości wobec prawa (art. 32 ust. 1), z który rodzi obowiązek równego traktowania przez władze publiczne.

Zasada równości zostaje naruszona i dochodzi do dyskryminacji bezpośredniej, gdy ktoś traktowany jest mniej korzystnie niż inna osoba w podobnej sytuacji z powodu swojego pochodzenia rasowego lub etnicznego, religii lub wyznania, płci, niepełnosprawności, wieku lub orientacji seksualnej.

Skoro zakaz dyskryminacji wywodzi się z zasady równości, nie można oczywiście różnicować zasad walki z przejawami nierówności; nie wolno wprowadzać hierarchii rodzajów dyskryminacji. Każda dyskryminacja stanowi pogwałcenie fundamentalnej zasady równości między ludźmi.

Nie znaczy to jednak, że wszystkie rodzaje dyskryminacji w każdym społeczeństwie trzeba zwalczać w ten sam sposób i z tym samym natężeniem. Bez względu na warunki i okoliczności.

Po pierwsze, jest to nieskuteczne i prowadzi do szukania dyskryminacji tam, gdzie jej nie ma. Np. w Polsce, inaczej niż w Indiach, prawa wierzących chrześcijan nie są naruszane, dlatego też w Polsce nie walczymy z dyskryminacją chrześcijan.

Po drugie, skoro chodzi o równość, to w każdym społeczeństwie trzeba przeciwdziałać rzeczywistej i odczuwalnej dyskryminacji tu i teraz.

W dobie kryzysu demograficznego konkretnym i palącym problemem, wyraźnie podnoszonym już na poziomie całej Europy, jest dyskryminacja ze względu na podeszły wiek, który definiuje się jako przekraczający 50 lat.

Procesy demograficzne (zjawisko „starzenia się” społeczeństw”) prowadzą do uformowania jakościowo innego społeczeństwa, w którym coraz większą rolę będą miały, m.in. ze względu na swoją liczebność, osoby w wieku przedemerytalnym i starsze.

Siłą rzeczy konieczne jest więc stworzenie odpowiednich mechanizmów równowagi i współpracy międzypokoleniowej. Współpracy opartej na wzajemnym wsparciu, wymianie doświadczeń i umiejętności. Potrzebne są wielokierunkowe działania, które przyczynią się nie tylko do wyeliminowania zjawisk negatywnych (dyskryminacji), ale pozwolą włączyć liczniejsze grupy obywateli w życie wspólnot.

Niewątpliwie z tych przyczyn 14 grudnia 1990 roku Zgromadzenie Ogólne NZ wyznaczyło dzień 1 października jako Międzynarodowy Dzień Osób Starszych (rezolucja 45/106). Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego została przyjęta w następstwie innych inicjatyw Narodów Zjednoczonych na rzecz osób starszych, takich jak Międzynarodowy Wiedeński Plan Działania dotyczący Osób Starszych, przyjęty w 1982 roku przez Światowe Zgromadzenie na Temat Osób Starszych i zatwierdzony w tym samym roku przez Zgromadzenie Ogólne. Madrid International Plan of Action on Ageing (2002), Geneva International Network on Ageing (GINA).

Tematem przewodnim roku 2008, zgodnie z przesłaniem Sekretarza Generalnego ONZ, są prawa osób starszych.

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich uznałem, zgodnie z moimi konstytucyjnymi obowiązkami, że również w naszych polskich i europejskich warunkach potrzebne jest

rzeczowe spojrzenie na problem „ageizmu” (czy inaczej wiekizmu) celem przeciwdziałania tak łatwym i szkodliwym zjawiskom możliwej dyskryminacji osób starszych.

Aby to uczynić konieczne jest podjęcie próby odpowiedzi na następujące pytania:

- Czy i dlaczego osoby w starszym wieku są gorzej traktowane przez prawo?
- Czy istniejące normy prawne stanowią, bądź potencjalnie mogą stanowić zagrożenie dla zaspokajania potrzeb przez osoby starsze; są źródłem barier w dostępie do ważnych dóbr i wartości lub nie przyczyniają się należycie do znoszenia ograniczeń, na jakie napotykać seniorzy?
- Czy i jakie inne niż normy prawne ograniczenia w realizacji szerokiego katalogu praw obywatelskich napotykać osoby starsze?
- Co w sytuacji polskich seniorów jest najbardziej niepokojące?

Podczas dzisiejszej konferencji zaprezentujemy Państwu opracowanie przygotowane przez działający przy urzędzie Rzecznika Zespół ekspercki w następującym składzie:

Przewodnicząca Zespołu prof. Barbara Szatur-Jaworska – z Uniwersytetu Warszawskiego,
Członkowie:

Prof. Piotr Błędowski – ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie,

Prof. Małgorzata Halicka – z Uniwersytetu w Białymstoku,

dr Piotr Szukalski – z Uniwersytetu Łódzkiego,

Prof. Elżbieta Trafiałek – z Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Kielcach,

Prof. Brunon Synak – z Uniwersytetu Gdańskiego.

Większość tych wybitnych naukowców jest jednocześnie członkami Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego.

Dodam, że Zespół został utworzony z inicjatywy Pana prof. Jerzego Jedlickiego, który doświadczył na sobie ograniczeń w dostępie do usług finansowych.

Analizie zostały przez nich poddane następujące zagadnienia:

- zagrożenia praw osób starszych na rynku pracy,
- ochrona zdrowia,
- pieniężne świadczenia społeczne i sytuacja mieszkaniowa osób starszych,
- wskazanie wprowadzenia społecznego ubezpieczenia pielęgnacyjnego,

- rodzina i środowisko zamieszkania jako obszary ryzyka wykluczenia społecznego osób starszych,
- przemoc,
- dostęp do edukacji,
- uczestnictwo w sferze publicznej,
- zagrożenia praw osób starszych na rynku dóbr i usług konsumpcyjnych.

Z przyjemnością pragnę Państwa poinformować, że jeszcze w dniu dzisiejszym niniejsza problematyka będzie przedmiotem spotkania z Szefem Kancelarii Prezydenta.

Przedstawiany dzisiaj raport oraz wniosek o możliwość roboczego spotkania w tej sprawie przedstawiłem również w piśmie skierowanym do Pana Premiera, Donalda Tuska oraz Pani Minister Pracy i Polityki Społecznej, Jolanty Fedak.

Wydaje się warte podkreślenia, iż z przeprowadzonych analiz wynika, że w Polsce prawa osób starszych w zasadzie w sferze formalno-prawnej są dobrze chronione, a tam, gdzie sytuacja starszego pokolenia wymaga poprawy potrzebne są raczej działania o charakterze edukacyjnym czy organizacyjnym, w mniejszym zaś stopniu – prawnym, co nie znaczy, że ingerencja ustawodawcy nie będzie niezbędna.

Najbardziej niepokojące zjawiska związane z sytuacją prawną występują w dziedzinie ubezpieczeń społecznych – emerytalno-rentowych, pielęgnacyjnych, w ochronie zdrowia oraz w rozwiązywaniu problemów przemocy w rodzinie. Zjawiska niepokojące, które wynikają nie tyle z regulacji prawnych, co z praktyki życia społecznego, obserwujemy na rynku pracy, na rynku dóbr konsumpcyjnych i usług, w funkcjonowaniu pomocy społecznej, w dziedzinie społecznego uczestnictwa seniorów.

Liczę, że dzisiejsze spotkanie oraz przedstawiany raport odegra, również dzięki mediom, istotną rolę w kształtowaniu niezbędnych zmian świadomości społecznej w zrozumieniu niezmiernie ważnego problemu *ageizmu*.